

**A Fragmentary 13th-century Commentary on the Sophistici Elenchi
in ms Paris BN lat. 16618**

Andrea Tabarroni & Sten Ebbesen

Stowed away in a collection of sophismata that begin 137r and end 152v, ms Paris BN 16618 contains on ff. 137v-138r a large fragment of the first *lectio* of an *Elenchi* commentary (prologue + introductory questions). The first section of the prologue produces a division of logic based on a division of consequences and paraconsequences - *obliquitates*. This links the commentary to those of Robertus de Aucumpno and Robertus Anglicus, and indicates a date about the middle of the 13th century. We here present the Anonymous text (ed. Tabarroni) and extracts from the first *lectio* of each of the two related ones (ed. Ebbesen). For the Paris 16618 (= *P*) text no other ms is known, and its orthography has been retained. The others texts appear in normalized orthography. The edition of Robertus de Aucumpno is based on *C* = Cambridge Peterhouse 206: 134rA-B, which was collated with *P* = Paris Mazarine 3489: 1rA, and, to the extent a barely legible microfilm would permit, with *B* = Barcelona Ripoll 109: 310rA. Generally *B* and *P* readings are not recorded unless accepted in the text. The edition of "Robertus Anglicus" is based on the sole known ms, Oxford Bodl. canon. misc. 403: 222rA.

Anonymi Sententie Libri Elenchorum Fragmentum

"Si unum oppositorum dicitur multipliciter, et relicum," scribitur in libro Thopicorum.^a Si consequentia dicitur V modis, ergo et obliquitas ei opposita. Quod sit V modis probatur¹ sic. Nam alia causatur a qualitate et quantitate; et hec reperitur in conuersione, et isti respondet obliquitas que est, scilicet, quod particularis negatiua non potest conuerti. Et de istis determinatur in libro Priorum. Alia est consequentia que causatur² a qualitate et quantitate et ordine; et hec est in sillogismo inferente, de quo determinatur in libro Priorum, et isti respondet obliquitas que est ex eo quod ex negatiuis nec particularibus nihil sequitur. Alia est que causatur a qualitate etc. et habitudine generali; et hec est in sillogismo ad propositum, et isti respondet obliquitas que est, scilicet, inutiles coniugationes. Et de istis determinatur in libro Priorum. Alia causatur ex istis, scilicet ex

1. probatur *lectio incerta*

2. dicitur *P*

a. *Top.* I. 15, 106b14-15 (A. L. 5.1-3, 23, 10-12); cf. etiam *Auct. Arist.*, ed. J. Hamesse, 36, 18.

qualitate etc. et habitudine speciali; et hoc dupliciter: aut contra<cta ad> rem aut contra<cta ad> intentionem. Primo modo¹ reperitur in sillogismo demonstratiuo; et isti respondet obliquitas que est sillogismus temptatiuus uel falsigraphicus. Secundo modo est in sillogismo dyaletico, et isti respondet obliquitas que est sillogismus sophisticus.

Et iste est causa materialis libri *Elencorum*.

Diffinitur^b ista scientia sic. Scientia sophistica est que miro priuilegio suos beatos efficit, que miro artificio² perfectos efficit; hec est que facit ut scientes ab in<s>ciis arguantur; hec est que facit ut pueri uideantur periti, peritiores, peritissimi; hec est que dat loquendi audaciam, in loquendo copiam, in loquente sapientiam, cuius totus uigor totusque labor consistit in uirtute bene opponendi et respondendi.

Dicitur autem secundum Araphabium a 'sophos' quod est sapientia et 'ecos' quod est deceptio, quasi deceptiua scientia.

Causa efficiens fuit Aristotiles.

Causa formalis duplex, scilicet forma tractatus, que est diuisio librorum partialium, et forma tractandi, que est <modus agendi, scilicet> probatiuus, improbatiuus, diffinitiuus, diuisiuus, exemplorum positiuus.

Causa finalis duplex, scilicet finis intra et finis extra. Finis <intra>: cognitio earum que ponuntur in libro. Finis extra: ad sciendum philosophicas³ disciplinas. Nam ista scientia ualet ad quamlibet scientiam de mundo.⁴

Cui parti philosophie sponitur ? Rationali; nam ipsa est de sillogismo sophistico, qui est sermo, sed non nisi⁵ rationalis.

Titulus talis est: incipit liber de sillogismo peccante contra formam sillogismi dyaletici. Alii intitulant sic: incipit liber *Sophisticorum Elencorum*; sed male, nam ipsi non ponunt rationem quare sic, nisi propter hoc quod incipit *De sophisticis elenchis*. Sed simili ratione possumus dicere: incipit liber propositum est negotii etc. Iterum omnis intitulatio debet esse in singulari numero et denominari a subiecto.

Hoc habito acedendum ad formam tractatus. Et iste liber primo distinguitur, per modum doctrine et non scientie, in tres partes, scilicet prohemium, executionem et recapitulationem. Prima incipit: *De sophisticis elen-*

1. modo : determinatur add. sed del. P.

2. artificio ex artifali emend. P.

3. philosophiam P.

4. mondo P.

5. nisi : enim P.

b. Diffinitur -- opponendi et respondendi : cf. "Alexandri" *Fragmenta*, prooemium 4, ed. S. Ebbesen in *Commentators and Commentaries on Aristotle's Sophistici Elenchi*, Leiden 1981 (CLCAG VII), vol. II, 339-340, una cum editoris adnotationibus, ibidem vol. III, 122-126.

cis.^c *Secunda: Quoniam igitur*^d etc. *Tertia uersus finem: Ex quantis igitur et qualibus.*^e

Hic queruntur sex:

Primum: utrum de sillogismo sophistico sit scientia.

Secundum: utrum una uel plures.

Tertium: utrum ista scientia sit separata a scientia libri Topicorum.

Quartum: utrum ista uel illa sit prior.

Quintum: utrum in isto libro determinatur de sillogismo peccante in materia.

Sextum et ultimum de dictis in littera.

Circa¹ primum.

Quod de sillogismo sophistico sit scientia probatio: de uniuersali potest esse scientia, sed sillogismus sophisticus est uniuersale ad tresdecim fallacias; ergo de ipso potest esse scientia.

Sed contra. Omnis scientia est de bono et de difficili, ut dicit Aristoteles,^f sed sillogismus sophisticus non est bonus sed malus. Probatio: nam ipse est aparens et non existens, unde fingit se esse quod non est, et ita malus; ergo etc.

Ad idem, per idem medium arguas. Omnis scientia de bono, sed sillogismus sophisticus est malus; ergo de ipso non est scientia. Probatio minoris: cuius finis malus ipsum quoque malum, sed finis sillogismi sophistici est malus; ergo ipse est malus. Probatio minoris: nam finis ipsius est decipere.

Ad idem. De non ente non est scientia, sillogismus sophisticus est non ens; ergo etc. Probatio minoris: nam ipse est aparens et non existens; <ergo> differentia completiua ipsius est non ens, et propter hoc est non ens.

Solutio. Dicendum est quod de ipso est scientia. Unde concedo argumentum hoc probans. Ad alia respondeo.

Ad primum. Sic tu arguis: 'omnis scientia de bono', concedo; 'sed sillogismus sophisticus est malus', distingo quod potest dupliciter considerari, scilicet in aptitudine vel in actu. Primo modo bonus, secundo modo malus. Unde dico hic sic: malus <est> dum decipit in actu, tamen bonus est dum decipit in aptitudine, non quia decipiat, sed quia potest decipere, et omnis potentia de bono. Ideo etc.

1. Iuxta P.

c. SE 164a20 (A.L. 6.1-3: 5.2).

d. SE 164a23 (A.L. 6.1-3: 5.5).

e. SE 183a27 (A.L. 6.1-3: 57.24).

f. Arist. EN 1.1 1094a1-2 (A.L. 26.1-3: 65.4-5); cf. Incerti Auctores, *Quaestiones super Sophisticos Elenchos*, qq. 2 & 801 (CPHD VII: 7 & 250); Simon de Faverisham, *Quaestiones novae super libro Elenchorum*, prooemium (ed. Ebbesen & al. 101.13-14).

Ad aliud patet solutio similiter. Tu arguis: 'cuius finis etc.', dico quod finis eius non est decipere, sed posse decipere, et omnis potentia de genere bonorum, ut dictum est; ideo etc.

Ad aliud. Tu arguis: 'de non ente etc.', uerum est de non ente quod nullo modo est¹ sed sillogismus sophisticus non est eodem modo quo aparet esse, tamen est. Unde est ibi fallacia consequentis ab insufficienti.

Circa secundum sic arguitur.

Ostendo quod sit plures sic. Scientia est una que est unius generis subiecti, ista non est unius generis subiecti; ergo non est una. Probatio minoris: nam ipsa est de tresdecim fallaciis; ergo etc.

Ad idem. Scientia dicitur una que habet unum finem, sed ista non habet unum finem, sed plures. Probatio: nam ordinatur ad V metas que sunt V fines; ergo etc.

Sed contra, per eadem media. Scientia est una que est unius generis subiecti; hec est huiusmodi. Probatio: nam ipsa <est> de sillogismo sophistico; ergo etc.

Ad idem. Scientia est una que habet unum finem, hec est huiusmodi; ergo etc. Probatio minoris: nam ipsa ordinatur ad aparentem sapientiam.

Solutio. Dicendum est quod ista scientia est una. Unde concedo rationes que hoc probant. Ad alias respondeo.

Ad primum. Tu obicis: 'scientia est una etc.', dicendum quod uerum est; 'sed ista non est unius generis', dico quod falsum est. Tu obicis: 'est de tresdecim fallaciis', dico quod non est, sed hoc est per accidens. Unde est de illis prout uniuntur sub ista forma que est sillogismus sophisticus.

Ad aliud. Dicendum quod maior est uera, hec scilicet 'scientia est una que habet unum finem';² 'sed hec non habet unum finem,'³ dico quod falsum est. Tu probas: 'ordinatur ad V metas tamquam ad V fines', dico quod uerum est, sed hoc non est tamquam principalis. Unde iste V mete ordinar/138r/tur ad unum finem principalem, scilicet ad aparentem sapientiam.

Circa tertium sic proceditur. Et uidetur quod ista scientia et scientia libri topicorum sint una scientia sic. Cuius est considerare habitum eiusdem est considerare defectum, sed sillogismus sophisticus est defectus contra sillogismum dialecticum; ergo debent esse una scientia.

Ad idem. Sicut se habet sillogismus demonstratiuus ad sillogismum falsigraphicum ita se habet sillogismus dialecticus ad sillogismum sophisticum, sed sillogismus demonstratiuus et falsigraphicus in eadem scientia determinantur; ergo etc.

Sed contra. Quarum forme sunt diuerse ipsa sunt diuersa, sed forme sillogismi dialectici et sophistici sunt diuerse; ergo ipsi sunt diuersi.

1. ente P.

2. que -- finem : que est unius generis subiecti P.

3. non -- finem : non est unius generis subiecti P.

Probatio minoris: forma sillogismi dialetici est opinio, forma sillogismi sophisticus est deceptio. Sed si¹ ipsi sunt diuersi non debent determinari in una scientia; ergo etc.

Ad idem. Sicut se habet sillogismus demonstratiuus ad temptatiuum ita se habet dialeticus ad sophisticum, sed ita se habet demonstratiuus ad temptatiuum quod in diuersis scientiis determinantur; ergo etc.

Solutio. Dicendum est quod sunt scientie separate de sillogismo dialetico et sophistico. Unde concedo rationes que hoc probant. Tamen dico quod non differunt quo ad materiam, et sic procedunt rationes in oppositum.

Circa quartum sic proceditur.

Et uidetur quod scientia topicorum sit prior. Nam arguo sic: prior² est habitus quam priuatio, sed sillogismus dialeticus est habitus sillogismi sophisticus; ergo etc.

Ad idem. Posterius est quod se habet per additionem, sed sillogismus sophisticus se habet per additionem ad sillogismum dialeticum; ergo etc. Probatio minoris: sillogismus dialeticus est aparens, sillogismus sophisticus est aparens et non existens.

Sed contra. Cuius effectus prior et ipsum debet esse prius, sed prior est effectus sillogismi sophisticus quam dialetici; ergo etc. Probatio minoris: sillogismus sophisticus adgenerat in nobis fantasiam, dialeticus opinionem, prior³ est in nobis fantasia quam opinio; ergo etc.

Solutio. Dicendum est quod nos possumus loqui de ipsis dupliciter: uel in ordine nature uel per comparisonem ad effectus quos adgenerant in nobis. Primo modo prior est scientia libri topicorum, secundo modo scientia Elenchorum.

Et sic patet solutio utrobique.

Circa quintum sic proceditur.

Et uidetur quod determinetur hic de sillogismo peccante in materia sic. Cuius est considerare solutionem eiusdem est considerare compositionem, sed in secundo determinatur de solutione peccantis in materia; ergo in primo debet determinari de eius compositione. Ergo etc.

Ad idem. Ipse diffinit litigiosam disputationem dicendo *litigiose sunt que ex hiis que uidentur probabilia*,⁴ non sunt autem, sillogizant,⁵ ex quo sillogizant peccant in materia, peccantes in forma non sic;⁵ ergo etc.

1. si : forme add. et del. P.

2. prius P.

3. prius P.

4. probalia P.

5. inter si et c rasuram tribus fere litteris habet P.

Ad idem. Ipse actor determinat de sillogismo aparente et non existente, peccans in materia est huiusmodi; ergo etc. Minor probatur: omne¹ non habitu

(Reliqua desunt)

Robertus de Aucumpno. Comm. in Arist. SE. Ex initio prologi.

B = Barcelona Ripoll 109: 310rA.

C = Cambridge Peterhouse 206: 134rA-B.

P = Paris Mazarine 3489: 1rA

Quoniam in hoc libro qui dicitur liber Elenchorum traditur *sophistica*, quae si sit scientia habet principia et causas et elementa per quae apprehenditur et cognoscitur, ad istius libri expositionem primo videnda sunt principia et causae et elementa inquirenda.² *Sophistica* autem habet propria principia cuiusmodi sunt loci in dictione et extra, et haec postea in ipso negotio determinantur. Habet etiam principia in quantum scientia est, sc. quattuor causas, quas primo extrinsecus oportet notificare, secundo de ipsa *sophistica* quaedam communia dubitabilia certificare.³

Et quia subiectum est primum in scientia, subiectum autem huius libri supponitur esse syllogismus *sophisticus*, qui est obliquitas quodammodo contra dialecticam, primo dividenda est obliquitas quae determinatur in logica, ut descendamus ad propositum, et praecipue illam quae incidit contra consequentiam, quae secundum consequentiae diversitatem dividitur.

Consequentia autem quaedam est ante argumentum, quae est ad accipiendum aliquam propositionem sub alio⁴ ordine terminorum vel sub alio modo, et haec est in conversione. Quaedam autem est⁵ in ipso argumento tamquam forma, sicut compositio. Quaedam autem est⁶ ante propositionem, ut compositio implicationis in subiecto per quam subiectum disponitur, et ante apprehenditur quam propositio constituatur. Quaedam autem est in ipsa propositione ut forma eius existens.

Consequentia autem primo modo dicta solum exigit debitam qualitatem et quantitatem propositionis,⁷ et contra hanc est obliquitas in conversione particularis negativae, quae non necessario convertitur, et haec determinatur in primo Priorum.

Consequentia tamen ista duplex est, vel transmutato ordine terminorum, et sic est conversio in terminis communiter; vel manente ordine, ut in conversione per oppositas qualitates.

Consequentia autem secundo modo aut est communis aut contracta. Si est communis, ad hanc exigitur debita qualitas, quantitas et ordo et habitudo communis, et dico habitudinem

1. omne lectio incerta.

2. et causae et elementa inquirenda] causae et elementa inquirenda **C** : et causae inquirendae **P** : ? **B**.

3. certificare **P** : notificare **C** : ? **B**.

4. alio **C** p.c. : aliquo **C** a.c., **P** : ? **B**.

5. est **P** : ? **B**.

6. quaedam autem est] quaedam autem **C** : quae est autem **P** : ? **B**.

7. propositionis **C** : propositionum **P** : ? **B**.

communem quae nec contrahitur ad rem nec ad intentionem specialem,¹ cuiusmodi est genus, et haec habitudo reperitur in antecedente consequente et extraneo, respectu² quorum genus et species specialia sunt. Talis consequentia reperitur in syllogismo simpliciter, de quo agitur in libro Priorum. Impossibile enim est esse syllogismum sine dici de omni vel de nullo, et hoc sine habitudine aliqua.

Haec autem consequentia potest considerari principaliter ratione debitae qualitatis,³ quantitatis et ordinis, et sic contra eam incidunt obliquitates quae sunt inutiles coniugationes determinatae in illo capitulo Quoniam igitur tres termini; vel principaliter ratione eorum quae exiguntur ad habitudinem illam, cuiusmodi sunt antecedens et consequens et extraneum, et sic consideratur in capitulo de inventione medii, et obliquitas incidens contra illam, quae est inepta comparatio antecedentis et consequentis et extranei. Et utroque istorum modorum consideratur haec consequentia in potissimo esse.

Alio autem modo potest considerari secundum suam extensionem in quantum extenditur virtus syllogistica et debilitatur et de hac et obliquitatibus incidentibus determinatur in secundo Priorum.

Si autem sit contracta, aut ergo ad⁴ rem aut ad⁵ intentionem. Si ad rem, sic est consequentia in demonstratione, ad quam necessario exigitur quod sit ex veris et ex propriis. Contra primum peccat falsigraphus; contra secundum aliquo modo temptativus, in quantum fingit se esse ex propriis. Et dico quod contrahitur ad rem quia demonstrator utitur hac causa et non causa in communi, et ideo nullam habitudinem⁶ super syllogismum addit quae sit forma argumenti - hoc dico quia necessitas propositionum non est forma argumenti. Et notandum quod contra alias condiciones demonstrationis non incidit obliquitas, ut contra istas 'ex veris' et 'ex propriis', quia heae⁷ solae per sui defectum faciunt de demonstratione non demonstrationem, non enim sequitur 'non est per causam, ergo non est demonstratio'. Et dicitur: Sic nec sequitur 'non est ex veris, ergo non est demonstratio', instantia enim est in⁸ demonstratione per impossibile, quae fit ex falsis. Et dicendum quod demonstrator non utitur falsis nisi in quantum dantur a respondente, et hoc non ut sistat in falsis sed ut per deductionem /C 134rB/ ad manifestius falsum redeat ad verum. Effectu autem utitur non restrictus a respondente, inveniunt enim potissimas demonstrationes ab effectu incepterunt causam apprehendere, qua apprehensa effectum per causam confirmabant.

Si autem sit habitudo contracta ad intentionem, haec reperitur in syllogismo dialectico. Habitudo autem intentionum probabilitatem inducit, et quandoque ratione rei quae subest necessitati, ideo argumentum dialecticum principaliter est probabile, et ut in pluribus necessarium. Contra autem consequentiam syllogismi dialectici potuit esse peccatum vel in materia tantum, et sic litigiosus peccans in materia, qui est ex improbabilibus; vel in forma vel in utroque. De sophistico⁹ autem peccante in forma ad minus in hoc libro determinatur, quo tamen modo peccet in forma et an de peccante in materia determinetur inferius dicitur.

-
1. specialem P : specialium C : ? B.
 2. horum ex aliorum quod primo scripserat factum add. C.
 3. qualitatis P : om. C a.c.; in contextu signum vocis inserendae post quantitatis videtur : ? B.
 4. ad BP : aut C.
 5. aut ad] aut C : vel ad P : ? B.
 6. utitur - habitudinem BC : om. P.
 7. heae BP : om. C.
 8. in P : de C : ? B.
 9. sophistico BP : sophistica C.

Robertus Anglicus, Comm. in Arist. SE. Ex initio prologi.

Ms. Oxf. Bodl. Canon. Misc. 403: 222rA

Diversis potentiis et virtutibus diversi respondent defectus, et impotentiae. Unde cum virtus sive potentia consequentiae con\si/stat in diversis principiis et defectus <et> impotentia consequentiae in diversis principiis consisteret.

Sed ut dicit Aristoteles in libro Posteriorum, ad hoc quod sit sciens non incredibilis simpliciter et scientia simpliciter, oportet non solum principia esse maxime nota, sed et opposita principiorum esse notissima. Cognoscuntur enim opposita principiorum per ipsa principia, sicut privationes cognoscuntur per habitus. Et licet hoc dicatur de principiis demonstrationis et eorum \o/ppositis principaliter, tamen est intellectus de principiis cuiuscumque scientiae et eorum oppositis. Unde ad cognitionem ipsius consequentiae non solum sufficit cognoscere principia ipsius consequentiae, sed etiam opposita principiorum et defectus circa huiusmodi potentias.

Cum igitur diversa sint principia consequentiae, illis respondent defectus et impotentiae.

Est enim quaedam consequentia causata a qualitate et quantitate, et huiusmodi est consequentia conversionis. Est alia causata a qualitate et quantitate et ordine \propositionum/ in modo et terminorum in figura, et huiusmodi est consequentia syllogismi inferentis. Est tertia consequentia quae consistit in qualitate et quantitate et habitudine et ordine terminorum, et huiusmodi consequentia est syllogismi ad propositum, et haec descendit in dialecticum per modum loci et habitudinis extrinsecae et in demonstrativum per modum habitudinis intrinsecae et non ad modum loci.

Similiter est quoddam impedimentum consequentiae sive defectus qui consistit inadaequatione qualitatis et quantitatis, et haec respondet primae consequentiae. Est alia impotentia quae respondet secundae consequentiae, et huiusmodi sunt inutiles coniugationes. Et est quidam defectus qui respondet consequentiae quae consistit in habitudine locali, et huiusmodi est indebita situatio(?) antecedentis, consequentis, extranei. Est etiam(?) defectus duplex qui respondet consequentiae syllogismi Posteriorum, quia huiusmodi syllogismus est ex veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus et causis. In quantum est ex veris, habet defectum falsigraphicum. In quantum ex primis immediatis, habet temptativum. Similiter duplex est defectus contra dialecticum. Unu\s/[m] a parte materiae, ut sophisticus peccans in materia; alius ratione formae, ut sophisticus <peccans> in forma.

Cum igitur diversae sint potentiae et impotentiae consequentiae, sciendum quod de potentia conversionis et syllogismi inferentis et syllogismi ad propositum in libro Priorum determinatur, de potentia vero syllogismi demonstrativi et de falsigrapho syllogismo qui est \impotentia/ simpliciter ei respondens in libro Posteriorum determinatur. De potentia syllogismi dialectici et de sophistico peccante in materia in libro Topicorum determinatur, in hoc autem libro de sophistico peccante in forma. Et debet fieri introitus ad hunc librum per defectum syllogismi et non per divisionem ipsius syllogismi, quia sophisticus peccans in forma non est syllogismus, sed defectus sive impotentia syllogismi.